

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๒

งานสำคัญของพระ

วันนี้เป็นวันย่างเข้าฤดูฝน ตรงกับวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ตามหลักพระวินัย พระสงฆ์ภิกษุบริษัทก็อธิษฐานพรรษากันในวันนี้ เรียกว่าวันนี้เป็นวันเข้าพรรษา ด้วยความตั้งอกตั้งใจจริง ๆว่าจะอยู่ในสถานที่ที่ตนอธิษฐานจำพรรษานั้นตลอด ๓ เดือน ไม่มีเหตุจำเป็นใด ๆ จะไม่หนีไปแรมวันแรมคืนที่ไหน ข้อยกเว้นก็คืองานที่จำเป็น ที่ควรจะสัตตาทกกรณียกิจไปได้ภายใน ๗ วัน เช่น บิณฑบาตหรืออุปัชฌาย์อาจารย์เจ็บไข้ได้ป่วย พระมหากษัตริย์ทรงนิมนต์ หรือวัดวาอารามชำรุด เช่น ศาลาเป็นต้น หาที่พักที่อยู่ไม่ได้ ต้องหาที่พักสัณณาคารต่าง ๆ มาซ่อมกุฏิหรือซ่อมศาลาที่ชำรุดทรุดโทรม ก็ไปได้ภายใน ๗ วัน ในวัดนั้นไม่มีพระปาฏิโมกข์ อันนี้ก็ให้สัตตาทะไปเรียนได้ภายใน ๗ วันแล้วกลับมา อย่างน้อยค้างที่วัด ๑ คืนแล้วค่อยไปอีก นี่ครั้งพุทธกาลท่านดำเนินมาอย่างนั้น มีพุทธบัญญัติไว้อย่างนั้น

ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นอะไร จะไปแบบเกลโลลไม่มีกฏมีเกณฑ์ไม่มีหลักธรรมหลักวินัย ทั้ง ๆ ที่หลักธรรมวินัยมีอยู่อย่างนั้นก็เรียกว่าพระจรจัด พระโกโรโกโส หาเหตุหาผลไม่ได้ นั่นไม่ดีอย่างยิ่ง สำหรับวัดนี้ก็เคยปฏิบัติกันมาดั่งที่เป็นมาแล้ว ไม่ให้เป็นอย่างนั้นเป็นอันขาด หากมีความจำเป็นจะไปในกิจใดการใดงานอันใด ด้วยความจำเป็นใด ก็ต้องได้ปรึกษาปรารภกับครูกับอาจารย์ที่ตนอาศัยอยู่ก่อนแล้วค่อยไป นอกจากท่านมีกิจจำเป็นออกนอกวัดไป แต่เรื่องราวได้เกิดขึ้นหลังจากท่านไปแล้ว ท่านไปแล้วยังไม่กลับมา แต่เป็นความจำเป็นที่รีบด่วน อันนั้นก็ต้องได้บอกกับพระที่รองกันลงมา เพื่อให้รับทราบในกิจการจำเป็นของตนอันเป็นเรื่องที่งามสำหรับพระเรา นอกจากนั้นก็ไม่มีอะไร

เขตอาวาสที่เปล่งวาจาเข้าพรรษาเมื่อสักครู่นี้ก็หมายถึงกำแพงวัด เฉพาะวัดป่าบ้านตาดเรา นี้ เป็นขอบเขตแห่งอาวาสที่จะต้องอยู่จำพรรษาดลอดไตรมาส คือ ๓ เดือน ไม่หนีไปที่ไหนแรมวันแรมคืน แม้จะออกจากวัดไปก็ต้องให้อรุณขึ้นเป็นวันใหม่ รู้ตัวอย่างชัดเจนว่าสว่างขึ้นมาเป็นวันใหม่แล้ว จึงค่อยออกจากวัดนี้ไป ถ้ายังไม่สว่างออกไปก็ไม่พ้นโทษหรือขาดพรรษาจนได้ นี่ก็ทราบกันในหลักพระวินัย ท่านอธิบายไว้ชัดเจนอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นจะต้องอธิบายอะไรมากมาย

การอยู่จำพรรษาหรือออกพรรษาไปในครั้งพุทธกาล ท่านถึงงานสำคัญได้แก่งานจิตตภาวนา ไม่ใช่งานเร่ๆ ร่อนๆ เผลอเผลอ งานไปเที่ยวสร้างนั่นสร้างนี่ยุ่งนั่นยุ่งนี่รบกวนประชาชนญาติโยม อย่างนั้นไม่ปรากฏในหลักธรรม ตำรับตำราท่านมีต่างคนต่างได้เห็นได้ อ่านได้ดู ส่วนมากต่อมากมีแต่ไปเที่ยวประกอบความพากเพียร อยู่ในป่าในเขานั่น ถ้ำนั่น เจียมผ้านั่น สถานที่ใดเป็นที่สังตวิเวก ท่านยอมเสาะแสวงหาที่เช่นนั้น เพื่อประกอบความพากเพียรทางด้านจิตใจ ที่เรียกว่าจิตตภาวนา นี่พระครั้งพุทธกาลท่านดำเนินอย่างนั้น ให้เป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ เป็นรากเหง้าเค้ามูลหรือเป็นแก่นเป็นสารของพระศาสนาจริง ๆ ในงานของพระที่กล่าวเหล่านี้ นี่แหละงานของพระในครั้งพุทธกาลที่สำเร็จงานขึ้นมา ก็มาเป็นสละของพวกเราให้ได้กราบไหว้บูชาท่านมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

พระพุทธเจ้าก็ทรงบำเพ็ญงานจิตตภาวนาอยู่ถึง ๖ ปี ผิดถูกประการใดนั้นก็เป็นเรื่องของพระองค์ ซึ่งไม่ได้รับการแนะนำสั่งสอนจากผู้ใด ผิดบ้างถูกบ้างเป็นธรรมดาดังที่เราเห็นในตำรับตำรา แต่ก็ไม่พ้นที่พระองค์จะได้ตรัสรู้ธรรมเป็นศาสดาเอกของโลกขึ้นมาด้วยจิตตภาวนา คือภาวนาอานาปานสติ ในคืนวันเดือน ๖ เพ็ญ และได้ตรัสรู้ในคืนวันนั้น นี่ศาสดาของเราท่านได้ตรัสรู้ด้วยการบำเพ็ญจิตตภาวนา ธรรมได้ปรากฏเด่นขึ้นในโลก ขณะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น จนกระทั่งเอนไปถึงสามแดนโลกธาตุ ก็เพราะได้บรรลุจากจิตตภาวนา และธรรมสว่างกระจ่างแจ้งขึ้นมา เพราะจิตตภาวนาเป็นผู้เบิกทาง หรือเป็นผู้ขุดค้นขึ้นมาให้ธรรมนี้ปรากฏแก่โลก

พระสงฆ์สาวกก็เช่นเดียวกัน เมื่อได้ยินได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้ว ด้วยความสนใจใคร่ต่ออรรถต่อธรรม และใคร่ต่อความหลุดพ้นจากทุกข์อย่างเต็มหัวใจอยู่แล้ว พอได้ยินได้ฟังอรรถธรรมจากพระพุทธเจ้า เช่นพระเบญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เป็นต้น เพราะท่านเหล่านี้เป็นผู้เสาะแสวงหาทางออกอยู่แล้ว เป็นแต่เพียงว่ายังไม่ได้เห็นหนทาง ที่พอจะออกเพื่อความพ้นภัยได้ เมื่อพระพุทธเจ้ามาเปิดทางออกให้ ว่า เทวเม ภิกขเว อนุตตา ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตฺตวา เป็นต้นเพียงเท่านี้ แล้วยกมัชฌิมาปฏิปทาขึ้น นอกจากทางสองแยก คือแยกซ้าย แยกขวา ถ้าจะพูดตามความแยกของเรา ว่าอัตตกิลมณานุโยค กามสุขัลลิกานุโยค ทั้งสองอย่างนี้ไม่เป็นประโยชน์ แล้วตรัสมัชฌิมาปฏิปทาให้เข้าสู่ศูนย์กลางแห่งทางสองแยกนี้ ตรงแนวเข้าสู่อริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ได้ตรัสรู้ธรรมขึ้นมา พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นปฐมสาวกในเบื้องต้น

เมื่อพระองค์ได้ทรงแสดงทั้งฝ่ายผิด แสดงทั้งฝ่ายถูก มีมัชฌิมาปฏิปทาเป็นสำคัญ ให้เป็นที่เข้าใจแล้ว พระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุธรรมเป็นปฐมมรรคในขั้นเริ่มแรกขึ้น

มา ถึงกับเปล่งอุทานขึ้นมาว่า ยงฺกิญฺจิ สมุทฺถมฺมํ สพุทฺทํ นิโรธมฺมํ ในปริยัติท่านแสดงไว้เรียบๆ ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นย่อมดับเป็นธรรมดา แต่พระอัญญาโกณฑัญญะที่ได้สะดุดหรือได้เจอธรรม เรียกว่า อริยธรรม ประจักษ์ในหัวใจในขณะนั้น ย่อมจะอดเป็นความตื่นเต้นขึ้นมาภายในใจไม่ได้ ถึงกับว่าได้เปล่งอุทาน คำว่าอุทานต้องเป็นความสะดุดกันอย่างแรง

จึงอยากจะพูดว่า สิ่งใดก็ตามเกิดแล้วดับทั้งนั้น นี่คือความถึงใจของผู้ที่รู้ธรรมเห็นธรรมเปล่งอุทานขึ้นมา ย่อมไม่เปล่งธรรมดาเรียบๆ ย่อมเปล่งขึ้นมาด้วยความสะดุดตื่นเต้น แล้วก็ไปรบกวนที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งพระอุทานรับพระอัญญาโกณฑัญญะในวาระสุดท้ายด้วยว่า อญฺญาสิ วต โภ โภณฺทญฺโญ อญฺญาสิ วต โภ โภณฺทญฺโญ พระอัญญาโกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ได้รู้แล้วหนอ นี่ถึงพระทัยของพระองค์เหมือนกันว่าได้สักขีพยานแล้วในเบื้องต้น คือพระอัญญาโกณฑัญญะ ถึงว่าพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ ๆ

ดังนั้นพระอุทานจึงไม่ได้พูดธรรมดาเรา คำว่าอุทานต้องเป็นสิ่งที่สะดุดหรือตื่นเต้นผิดธรรมดา ท่านผู้หวังความหลุดพ้นจากทุกข์อยู่แล้ว ย่อมเข้าใจและหาทางออกโดยทันทีไม่ชักช้า ดังพระอัญญาโกณฑัญญะหรือเบญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เป็นสำคัญ ท่านเหล่านี้เป็นผู้หาทางออกอยู่แล้ว พอพระพุทธเจ้าเปิดทางออกให้เท่านั้นก็ติดผิงออกไปเลย นี่ละ สงฺขัมม สรรณํ คจฺฉามิ ของพวกเรา จะมีจำนวนมากเพียงไรก็ตาม ให้ฟังทราบว่า สงฺขัมม สรรณํ คจฺฉามิ เหล่านี้มันได้สำเร็จขึ้นมาจากจิตตภาวนาเป็นสำคัญ ไม่ได้สำเร็จขึ้นมาจากกิจอื่นงานใดที่จะให้เหนื่องานจิตตภาวนา คือการบำเพ็ญตนเพื่อชำระกิเลสภายในจิตใจนี้จนถึงกับกิเลสจางลงไปๆ แล้วสิ้นจากกิเลส จิตใจสว่างจ้าขึ้นมาด้วยความบริสุทธิ์วิมุตติพระนิพพาน จนเป็นสรณะของท่านอย่างเต็มที่ แล้วก็กลายมาเป็นสรณะของชาวพุทธทั้งหลายจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ท่านดำเนินด้วยจิตตภาวนาเป็นสำคัญ

หลักศาสนธรรมที่แสดงไว้อย่างเด่นชัดสำหรับภิกษุบริษัทนั้น ท่านแสดงทางด้านจิตตภาวนามากกว่าด้านอื่นใด ตามตำรับตำรามืออย่างนั้น เพราะฉะนั้นท่านจึงเป็นพระที่ทรงมรรคทรงผล ทรงธรรมอันเลิศภายในจิตใจ นับแต่พระพุทธเจ้าลงมาถึงพระสาวกองค์สุดท้าย และเป็นสาวกมาโดยลำดับลำดับหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่หยุดหย่อน บรรลุธรรมอยู่เรื่อย ๆ องค์นั้นบรรลุธรรมอยู่ที่นั่น ในเขาลูกนั้น ในป่านั้นในอิริยาบถนั้นด้วยความพากเพียรคือจิตตภาวนากันทั้งนั้น จิตตภาวนาจึงเป็นรากฐานสำคัญของศาสนา มีอริยสังข์เป็นรากแก้วอันสำคัญ หรือเป็นแก่นเป็นแกนอันสำคัญของศาสนธรรม หรือของพุทธศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา

การภาวนาก็คือการบำเพ็ญใจให้รู้สึกตัวด้วยสติอยู่โดยสม่ำเสมอ ธรรมเครื่องกำกับใจคือคำบริกรรมด้วย พุทโธฯ เป็นต้น สติปัญญาและอริยสัจ ๔ นี้เป็นธรรมเครื่องพิจารณาให้มีความชำนาญคล่องแคล่ว เพราะเป็นเครื่องบุกเบิกสิ่งที่เป็นข้าศึกทั้งหลาย ซึ่งเป็นอริยสัจๆ อีกฝ่ายหนึ่ง คือ ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นี้เป็นฝ่ายผูกมัด นี้เป็นฝ่ายบีบบังคับ หรือเป็นฝ่ายชั่ว มรรคมีศีล สมาธิ ปัญญา หรือว่า สมมาทัญญู สมมาสกุปโป จนกระทั่งถึง สมมาสมาธิ นี้เป็นฝ่ายชำระชักฟอกเป็นฝ่ายบุกเบิก เพราะฉะนั้นการภาวนา จึงต้องได้นำธรรมเหล่านี้เข้าไปติดแนบอยู่กับใจโดยสม่ำเสมอ ไม่เลือกว่าอริยาบถใด ต้องหมายถึงขณะจิตเป็นสำคัญ

สำหรับผู้ที่ดำเนินเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียวแล้ว จะไม่มีกาลสถานที่หรืออริยาบถใดสำคัญยิ่งกว่าความจดจ่อต่อเนื่องด้วยสติกับจิตใจของตน ที่ถูกข้าศึกบีบบังคับอยู่ตลอดเวลา ได้แกกิลสประเภทต่างๆ เพราะฉะนั้นความเพียรอย่างน้อยจึงต้องมีสติแนบไปจนได้ ปัญญาในเบื้องต้นคิดเป็นครั้งเป็นคราว แต่สตินี้ติดแนบตั้งแต่ต้นแห่งการบำเพ็ญ เช่น เราบำเพ็ญบริกรรมภาวนาเป็นต้น เพื่อสำรวจจิตใจซึ่งเคยฟุ้งซ่านมา เพราะอำนาจของกิเลสนั้นๆ ให้เข้าสู่ความสงบด้วยบทธรรณ อันเป็นเครื่องกล่อมใจหรือผูกมัดใจให้สงบ มีคำบริกรรมเป็นสำคัญ

เราจะบริกรรมในคำใดก็ตาม สติต้องติดแนบอยู่กับคำบริกรรมนั้น สติติดแนบอยู่กับคำบริกรรมใด ความรู้คือจิตนั้นย่อมจะติดแนบอยู่ด้วยกัน จะกำหนดเฉพาะอานาปานาสติไม่บริกรรมคำใด ก็ต้องถือกลมเป็นเครื่องหมายที่เกาะที่ยึดของจิตโดยสม่ำเสมอ ด้วยความมีสติอย่าให้เปลว สติก็คือองค์มรรคนั้นเอง สมมาสติ นั้น เมื่อสติมีความติดแนบอยู่กับใจ ก็เท่ากับเป็นการรักษาใจที่จะคิดไปในแง่ต่างๆ ย่อมเป็นการกระเทือนสติที่รับรู้อยู่แล้วๆ ให้รู้สึกตัวๆ แล้วหักห้ามความคิดทั้งหลายที่ไม่ควรจะคิดไม่ควรจะปรุงนั้นๆ ไว้ได้ด้วยอำนาจของสติ จนใจมีความสงบเยือกเย็นได้

เมื่อใจสงบได้ใจย่อมมีความสุข ใจย่อมมีที่ยับยั้งตัวเองได้ ไม่เตลิดเปิดเปิงจนหาที่เกาะที่ยึดไม่ได้ ถูกไฟคือกิเลสเผาไหม้ไปตลอดกาลแห่งความคิดความปรุงทั้งหลาย ถ้ามีสติแล้วจะไม่เป็นอย่างนั้น จิตย่อมยับยั้งตนให้เข้าสู่ความสงบจนได้ ไม่มีอะไรนอกเหนือจากสตินี้ไปในขั้นเริ่มแรกก็ดี ชั้นกลาง ชั้นละเอียดก็ดี สติจึงเป็นพื้นฐานอันสำคัญในการบำเพ็ญภาวนา แม้แต่กิจอื่นใดก็ตามจะพ้นจากสตินี้คอยกำกับอยู่ไม่ได้

สติจึงเป็นธรรมสำคัญ เว้นไม่ได้ในกิจการทุกอย่าง ไม่ว่าจะกิจนอกการใน ยิ่งเป็นเรื่องภาวนาด้วยแล้ว สติยังเป็นของสำคัญมากที่จะติดแนบตลอดเวลา นี่แลความเพียรที่ว่า

ลำบากๆ ก็เพราะกิเลสมันรุนแรงมันผาดมันโผนอยู่ในหัวใจของสัตว์โลก ย้อนเข้ามาก็คืออยู่ในหัวใจเราผู้ปฏิบัติบำเพ็ญเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์เป็นสำคัญ มันผาดโผนโลดเต้นอยู่ภายในจิตใจมานานเท่าไร การหักห้ามการต่อสู้การคัดค้านต้านทาน จึงต้องได้ใช้สติ และใช้ความเพียรพยายามทุกแง่ทุกมุมเป็นเครื่องช่วยกัน ที่เรียกว่าความเพียร รวมตัวเข้ามาสู่สติไม่ขาดวรรคขาดตอน จึงต้องได้รับความลำบากในขั้นเริ่มแรกแห่งการบำเพ็ญเพียร

คำว่าลำบากก็เพราะกระแสของกิเลสมันรุนแรง ต้องได้หักห้ามหรือต่อสู้กันอย่างหนัก ไม่ใช่เราต่อสู้กับสติ ไม่ใช่เราต่อสู้กับปัญญา ไม่ใช่เราต่อสู้กับความเพียร ไม่ใช่เราต่อสู้กับความทุกข์ยากเฉยๆ แต่เป็นความทุกข์ยากที่กิเลสผลิตขึ้นมาต่างหาก ด้วยเหตุนี้ผู้ประกอบความเพียรในขั้นเริ่มแรก จึงต้องหนักหน่วง หรือใช้ความหนักหน่วงในทางความพากเพียรเป็นอย่างมาก เพราะอำนาจของกิเลสมันรุนแรง สติต้องได้โหมตัวเข้า เสริมกำลังเข้ามา ตั้งอยู่เรื่อย ๆ ใช้ความพยายามอยู่เรื่อย ๆ ท่านเรียกว่าความเพียร

อดก็อดเพื่อต่อสู้กิเลสไม่ใช่อดเพื่ออะไร พิจารณาก็พิจารณาเพื่อให้รู้ช่องทางของทางออกทางเข้าของกิเลส ว่ามันออกไปในแง่ใดมุมใด ไปกว้านเอาสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยมาจากเรื่องอันใด กว้านเข้ามาแล้วเป็นอย่างไรบ้าง กิเลสไปกว้านเอาสิ่งลามกจกเปรตทั้งหลายเข้ามาสู่ภายในใจเราแล้วผลเป็นอย่างไรบ้าง ปัญญาใช้ก็ต้องใช้อย่างนั้น เมื่อเราทราบโทษของมันแล้วก็ต้องมีความเข็ดหลาบ ไม่ฝืนคิดสิ่งที่เป็นภัยดังที่เคยเป็นมาอีก งดเว้นไปโดยลำดับด้วยการต่อสู้ต้านทานกัน

เพราะจิตอยากคิด จิตอยากรู้อยากเห็น จิตอยากได้ยินได้ฟัง ซึ่งส่วนมากอยากจะพูดว่าร้อยทั้งร้อยในขั้นเริ่มแรก มีแต่ความอยากเพื่อเป็นพินเป็นไฟมาเผาใจทั้งนั้น เพราะฉะนั้นผู้ที่ตัดไฟออกจากตน จึงต้องได้ใช้ความเพียรอย่างหนัก สติก็ตั้งอย่างไม่ลดละ ความเพียรความอดทนทุกด้าน จึงต้องได้โหมตัวเข้ามาสู่กิเลสประเภทความอยาก อันเป็นของสำคัญที่จะรั่วไหลออกไปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แม้ที่สุดธรรมารมณ์ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ ก็เต็มไปด้วยความอยาก จึงต้องได้ใช้ความเพียรอย่างมากประหนึ่งจะไม่มีวันปลงวางเลย ขั้นเริ่มแรกเป็นเช่นนี้ นี่ท่านเรียกว่าภาวนา ให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายทราบเอาไว้ ท่านผู้ที่จะสังหารทุกข์ ต้องสังหารกิเลสซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์อันสำคัญภายในจิตใจนี้ ด้วยความเพียรในทางมรรคคือสติปัญญาเป็นสำคัญ

เพียรเฉยๆ เพียรไม่ถูกทางมรรคก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร มรรคท่านเรียกว่ามรรคสัง สมนาทิฏฐิ สมนาสกฺกโป ก็คือปัญญา สมนาวาจา สมนากมฺมโนโต สมนาวาชีโว สมนาวายาโม สมนาสติ สมนาสมาธิ นี่ล้วนแล้วตั้งแต่เรื่องของมรรคที่จะรวมกำลังเข้าสู่

ความคล่องตัวด้วยปัญญา สติมีความแก่กล้าสามารถ ปัญญา มีความฉลาดแหลมคมแล้ว จะสามารถตัดกิเลสภายในใจไปได้โดยลำดับลำดับ ใจก็จะปรากฏเป็นความสว่างไสวขึ้นมา นี่เรื่องภาวนาเป็นอย่างไร นี่ท่านเรียกว่าภาวนาชำระสิ่งที่ เป็นขี้สาคูที่อยู่ในใจออก

เพราะฉะนั้นท่านผู้บำเพ็ญธรรม ประเภทเพื่อรื้อถอนทิ้งรากเหง้าเค้ามูลกิเลสจนหมดสิ้นไปจากใจ จนกระทั่งอวิชชาให้หมดสิ้นไปโดยสิ้นเชิง จึงต้องได้ใช้มรรคอย่างเต็มที่ทีเดียว มรรคอ่อนกิเลสมีกำลังมากกว่า สมุทัยมีกำลังมากกว่าก็แก้กันไม่ตก จึงต้องสั่งสมมรรคขั้นให้มาก ความเพียรตั้งไม่หยุด เพียรด้วยสติ มีสติรู้เท่าถึงความคิดความปรุงของตัวเอง รู้เท่าความเคลื่อนไหวของตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นทางเดินของกิเลส ออกมาจากภายในสู่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ส่วนมากมีแต่สิ่งเป็นภัย ผู้ปฏิบัติต้องรอบคอบต่อสิ่งเหล่านี้โดยสม่ำเสมอ

อย่างหยาบไม่ควรดูไม่ต้องดู บังคับเอาไว้ไม่ให้ดู ไม่ให้เห็น ไม่ให้ได้ยินในสิ่งที่เป็นภัย หักห้ามเอาไว้ นี่ก็เป็นการต่อสู้กันวิธีหนึ่งก็ยอมเป็นทุกข์ เพราะกิเลสดึงไปข้างหน้า ธรรมะจุดลากย้อนเข้ามาข้างหลัง เพราะธรรมะก็หวังชัยชนะ กิเลสก็เป็นที่ไปตามอำนาจของมัน ที่เคยมีและมีอำนาจมากภายในจิตใจมานานแสนนาน จึงไม่ได้ยอมธรรมะเองง่ายๆ นี่เองที่ได้ต่อสู้กันอย่างหนัก ในขั้นเริ่มแรกต้องเป็นอย่างนี้ในการปฏิบัติธรรม

ท่านผู้ที่สิ้นกิเลสอย่าเข้าใจว่าท่านไม่ลำบาก ท่านไม่ทำอย่างนี้ ผู้ที่ง่ายก็ยกไว้เป็นประเภทหนึ่ง เช่นอุคฆฏิตัญญู ผู้ที่รู้ได้อย่างรวดเร็วเราก็เคยเห็นในตำรับตำรา ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า สุขา ปฏิปทา ขิปปาภิญญา ทั้งปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว นั่นเป็นผู้ที่พร้อมแล้วที่จะรู้จะเห็น ที่จะผ่านไปได้อย่างรวดเร็ว ถ้าเดินทางก็จวนจะถึงบ้านแล้ว ถ้าข้ามแม่น้ำก็จวนจะถึงฝั่งแล้ว มันต่างกันอย่างไรกับผู้ที่อยู่ทางฝั่งนี้ กับผู้ที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านที่ตนมุ่งหวังไม่ทราบว่าจะลึบก็ร้อยกิโลเมตร มันต่างกันอย่างไร แม้จะไปทางสายเดียวกันก็ตาม ผู้ที่อยู่ระยะใกล้ชิดติดกับบ้านที่ตนจะถึงนั้นก็ มี ผู้ที่ห่างไกลกว่านั้นก็ มี ห่างอยู่ที่ต้นทางโน้นก็มี

การปฏิบัติของผู้บำเพ็ญทั้งหลาย จึงต้องมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงต่างกัน เราอย่าเอาเรื่องของท่านที่ง่ายที่สุดนั้น มาใช้กับเรื่องของเราที่ยากที่สุด มันเข้ากันไม่ได้ กิเลสของท่านมีน้อย กิเลสของเรามีมาก สติปัญญาของท่านมีมาก สติปัญญาของเรามีน้อย ความเพียรของท่านเด็ด ความเพียรของเราอ่อนแอ อย่างนี้มันเข้ากันไม่ได้ อย่าเอามาเทียบเคียงกัน ให้ยกไว้เป็นประเภทๆ ของท่านผู้บำเพ็ญมา ซึ่งมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงหรือหนักเบาต่างกัน

เราอยากขนาดไหนให้พึงทราบว่ากิเลสของเรานี้มันกำลังดี เมื่อกิเลสของเรากำลังดี กำลังด้านหาญสู้ต่ออรรถต่อธรรมอย่างหนาแน่น เราจึงต้องทุ่มธรรมะให้หนักมือลงไป

เพื่อกิเลสจะได้อ่อนกำลังลงไป นี่ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติถูกต้องตามจริตนิสัยของตน ไม่ผิดไม่พลาด ไม่อาจไม่เอื้อม เอาเรื่องของท่านที่ง่ายตายนั้นเข้ามาเป็นเรื่องล้างมือเปิบ จะเป็นการความผิดพลาดไป

ผู้บำเพ็ญทั้งหลายมีทั้งยากมีทั้งง่าย ดังที่ท่านว่า สุขา ปฏิปทา ชิปปาภิญญา ท่านผู้ปฏิบัติทั้งสะดวกทั้งรู้ได้เร็วก็มี ทุกขา ปฏิปทา ชิปปาภิญญา ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็วก็มี ทุกขา ปฏิปทา ทันธาภิญญา ทั้งปฏิบัติลำบากทั้งรู้ได้ช้าก็มี เราอยู่ในประเภทใดแห่งการบำเพ็ญของเรา เราอย่ายกไปเทียบไปเคียงกับท่านผู้ใดในธรรมเหล่านี้ ไม่เป็นสิ่งที่เราจะไปเทียบเคียง เพราะจะไม่เกิดประโยชน์อะไรกับความเทียบเคียงนั้น เว้นแต่นำไปเทียบเคียงแล้วเป็นคติเครื่องเตือนใจของตนขึ้นมาขึ้นเป็นธรรม นั้นควรเทียบเคียง

แต่ความหนักความเบา นี้ เราอย่าไปถือท่านผู้สะดวกสบาย มาเป็นความสะดวกสบายสำหรับเราทั้ง ๆ ที่กิเลสยังหนาแน่นผาดโผนอยู่มากภายในใจ ปัญญาเท่าแสงหิ่งห้อยก็ไม่มี เราอย่านำมาเทียบ ปัญญาของเราเพียงเท่านั้น ต้องได้ใช้สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรอย่างหนัก หนักก็หนักเถอะ หนักในการประกอบความพากเพียรนี้ ไม่ได้หนักเท่ากับเราไปจมอยู่ในแดนนรกที่กี่ปีกี่กลปีอะไรเลย อันนั้นนานแสนนานทุกข์แสนทุกข์ ทรมานแสนทรมาน เป็นแต่เพียงว่าเราไม่ทราบ เราจึงตั้งคำถามทำในสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย เพื่อจรมลงในแดนนรกนั้น ๆ อีกไม่หยุดยั้ง นี้เรียกว่าจิตใจมันตั้งมั่นต่อต้าน เพราะกิเลสพาให้ตั้ง กิเลสปิดบังเอาไว้ก็ใสเราไป เราก็เป็นผู้สอนง่ายเพราะกำลังน้อยนิดเดียว จะไปต้านทานกิเลสได้อย่างไร จึงต้องเป็นไปตามมัน

ที่นี้ความทุกข์ในการประกอบความเพียรนี้ จะทุกข์มากอะไรนักหนา ไม่ได้มากเลย ทุกข์ในการต่อสู้กับกิเลสนี้ สรรณะของพวกเราท่านเคยทุกข์เคยผ่านมาแล้วด้วยกองทุกข์เหล่านี้ เหตุใดจะมีความทุกข์เฉพาะเราผู้ประกอบความพากเพียรเพียงคนเดียวรายเดียวนี้ เราคำนึงหรือไม่ว่าสาวกทั้งหลายนั้น ประเภทที่ยากลำบากท่านมีจำนวนเท่าไร มากยิ่งกว่าประเภทที่ง่ายนั้นเป็นไหน ๆ ไม่ใช่มากธรรมดา มากเอาเสียอย่างมาก ท่านทำไมท่านผ่านไป

ท่านผ่านไปได้ก็เพราะการต่อสู้ หนักก็เอาเบาก็ไม่ถอย ถึงระยะที่หนัก เอ้า ยอมรับว่าหนัก ถึงระยะที่เบาก็ทราบว่าเขา เดินหรือก้าวเดินไปตามสายทางนั้น จะยากลำบากหรือง่ายเพียงไร ก็เป็นสายทางที่จำเป็นซึ่งเราจะต้องเดินด้วยกัน นี้กิเลสของเรามันมีความหนาแน่นขนาดไหน เราจะเอาความเพียรมาเพียงแบบล้างมือเปิบ ๆ อย่างนั้นตายทิ้งเปล่า ๆ

ไม่เกิดประโยชน์อะไร จึงต้องได้ใช้ความเพียรพยายาม หนักเท่าไรก็หนักเถอะลูกศิษย์ ตถาคตไม่มีถอย

ความทุกข์ด้วยความเพียรเพื่อการแก้กิเลสสังขารกิเลสนี้ ไม่ใช่เป็นทุกข์ที่จะทำให้เรามีความลุ่มจมเหมือนไปตกนรกหมกไหม้อยู่ นั่น ทั้งลุ่มทั้งจมทั้งทุกข์แสนสาหัสทรมาณก็ กัปก็กาลปึกไม่พ้นจากนรกได้ อันนี้เราเพียงประกอบความพากเพียร ในชีวิตของเราให้เอา ตายเข้าว่าเลย ชีตเส้นให้เลยวาลมหายใจนี้ยังมีอยู่มากน้อยเพียงไร เราจะต่อสู้จนกระทั่งสิ้น ลมหายใจกับกิเลสทั้งหลายไม่มีคำว่าถอย

เอ้า ทุกข์ก็ทุกข์ไป โลกเคยทุกข์ เราทุกข์อย่างอื่นก็ทุกข์มานานแล้วไม่เกิด ประโยชน์อะไรเท่าที่ควร แต่ทุกข์อันนี้ทุกข์เพื่อผลประโยชน์อันมหาศาล ทำไมเราจะไม่ ยอมสละตัว เพื่อความทุกข์ต่อสู้กับกิเลสอันเป็นผลเลิศเลอ ซึ่งจะเกิดขึ้นข้างหน้าโดยลำดับ ลำตาเพราะความต่อสู้ของเรา เราต้องใช้วิธีนี้ นี่การประกอบความพากเพียร ขอให้ทุกท่าน จำเอาไว้ ถ้าเราอยากเห็นเหตุเห็นผล เห็นความสัตย์ความจริง เห็นความประเสริฐเลิศเลอ หรือความภูมิใจของเจ้าของแล้ว จงดำเนินตามหลักศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า เฉพาะ อย่างยิ่งคือจิตตภาวนาเป็นสำคัญ ที่จะได้เห็นมรรคเห็นผล ดังพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านได้รู้ได้เห็น และประกาศธรรมสอนโลกเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ มีแต่ท่านเห็น แล้วทั้งนั้นท่านถึงนำธรรมมาสอนโลก

ธรรมเหล่านี้ไม่ใช่ธรรมโมฆะ เป็นธรรมที่เต็มเม็ดเต็มหน่วยทุกอย่าง จาก ความรู้จริงเห็นจริงของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติดำเนินตามนั้นจะไม่ใช่คนอื่น เราจะเป็นผู้ทรง ทรงมรรคทรงผลโดยไม่อาจสงสัย ถ้าได้ดำเนินตามหลักศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอน ไว้ เพราะศาสนานี้เป็นศาสนาที่เต็มด้วยมรรคด้วยผลด้วยนิพพาน ความสิ้นจากกิเลส อาสวะประเภทต่าง ๆ จนกระทั่งสิ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวง ก็ไม่นอกเหนือไปจาก ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีอริยสังข์เป็นธรรมประกัน

ถ้าดำเนินตามหลักอริยสังข์นี้แล้ว จะรู้เห็นอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนปราศจากข้อกังขา ไต ๆ ทั้งสิ้น ธรรมที่ท่านว่าเลิศประเสริฐขนาดไหน จะพุ่งขึ้นในท่ามกลางแห่งอริยสังข์ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยไม่ต้องสงสัย นั่นแลวิสุทธิธรรม วิสุทธิจิต เพราะอาศัยมรรค ปฏิปทา มีสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเป็นสำคัญ ชำระซักฟอกไม่หยุดไม่ถอย แล้วก็ ผ่านพ้นขึ้นมาได้กลายเป็นผู้ทรงมรรคทรงผลให้เห็นประจักษ์อยู่ในเพศของเรา อยู่ในเวลาที่เรายังมีชีวิตอยู่นี้แล เพราะธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมที่ทรงไว้ซึ่งมรรคซึ่งผล ให้เห็น ประจักษ์กับผู้บำเพ็ญไม่เป็นอื่น นี่เป็นสิ่งสำคัญมาก

การประกอบความเพียร ให้สังเกตประโยคพยายามของตందั้งที่เคยอธิบายให้ฟังแล้ว เดินจงกรมเดินมากเป็นอย่างไร นั่งภาวนามากเป็นอย่างไร แต่สำคัญที่สตินะ เดินมากก็ให้มีสติ นั่งมากให้มีสติ จะอดนอนผ่อนอาหารต้องเป็นเรื่องของสติติดแนบๆ ทั้งนั้น จึงจะเรียกว่าความเพียรได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ถ้าขาดสติไปมากน้อยก็ไม่จัดว่าเป็นความเพียร จะบำเพ็ญเพียรในท่าใดก็ไม่ค่อยเกิดผลเกิดประโยชน์ และเอาความแน่นอนไม่ได้เพราะสติขาดไป

ทำนึ่งก็มีสติ เดินจงกรมก็มีสติ อิริยาบถทั้ง ๔ มีสติ นั้นชื่อว่าเป็นผู้มีความเพียรตลอดเวลา และยิ่งนั่งภาวนาที่จะเอาจริงเอาจังต่อกันแล้ว สติยังเป็นของสำคัญมากที่สุดทีเดียว มีเหตุมีผลอย่างไรจะแสดงขึ้นมาให้เราเห็นในเวลานั้น นั่งนานเป็นอย่างไร ไม่ใช่ นั่งทนเอาเฉยๆ นะ นี่ได้เคยอธิบายให้ฟังมามากต่อมากแล้วนั่งต่อสู้นั่งค้นหาเหตุผล เหตุผลนั่นแลคืออรรถคือธรรม แล้วจะไปเจอกิเลสอยู่ในวงแห่งเหตุผลนี้จนได้ แก่กันก็แก่กันที่ตรงนั้น ฆ่ากันก็ฆ่ากันที่ตรงนั้นจนได้ไม่ใช่ออย่างอื่น นี่ให้สังเกตในการประกอบความพากเพียร

เดินเราอย่าไปคำนึงถึงเวล่ำเวลา มีสติทุกอาการเดินนั้นเป็นอาการอันหนึ่ง เป็นความเปลี่ยนแปลงของอิริยาบถของเราเพื่อความสม่ำเสมอ เคลื่อนไหวไปมาสม่ำเสมอตามเรื่องของธาตุของขันธ์ประการหนึ่ง ประการหนึ่งการเดินจงกรมนั้นก็เป็นการกระตุกจิตใจของเราให้เคลื่อนไหว เป็นความเคลื่อนไหวที่ให้กระเทือนจิตใจของเราได้แปลกๆ ต่างๆ เหมือนกัน เพราะฉะนั้นการเดินจงกรมจึงเป็นท่าแห่งความเพียรท่าหนึ่ง ขอให้ให้มีสติเป็นสำคัญ เดินมากเดินน้อยสติติดแนบอยู่นั้น นั่งก็เหมือนกัน

นี่เราพูดถึงขั้นเริ่มแรกของสติ และขั้นต่อไปสติก็สำคัญจนกระทั่งวาระสุดท้าย สติยิ่งแก่กล้าสามารถถึงกับที่ท่านพูดว่ามหาสติมหาปัญญา คือเป็นตัวของตัวเองเต็มที่แล้วสามารถที่จะพัดฟันกับกิเลสได้ทุกประเภทไม่มีข้อยกเว้นเลย ลงสติได้ก้าวขึ้นสู่ความเป็นมหาสติเป็นมหาปัญญาแล้ว กิเลสมีเท่าไรพังลงๆ โดยไม่เหลือ แต่ที่มันยังไม่ถึงขั้นนั้น เราต้องได้ใช้ความพยายามให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เอ้า ให้ได้ทรงศีล สมาธิ ท่านสอนไว้ในตำรับตำรานั้น สอนไว้จากความรู้ที่ท่านได้รู้แล้วเห็นแล้วท่านได้มาแสดงไว้ ได้ไปจดจารึกความจริงจากท่านผู้รู้แล้วมาไว้ในตำราให้เราทั้งหลายได้อ่าน ทั้งสมาธิทั้งปัญญาทั้งวิมุตติหลุดพ้นตลอดถึงความพากเพียรในแง่ต่างๆ ท่านแสดงไว้ในตำรับตำราทั้งนั้น

ให้นำเอาเรื่องราวทั้งหลายจากตำรับตำรานั้นเข้ามาประกอบกับตน เข้ามาใช้ในตัวของเรา ความเพียร เพียรอย่างไร ท่านสอนไว้อย่างไร นำมาใช้สำหรับเราให้มีความเพียรดังที่

ท่านว่าไว้นั้น สติท่านสอนให้มีก็ให้มีภายในใจของเรา สมาธิท่านสอนไว้ในหนังสือในตำรับตำรา ก็ให้ปรากฏเป็นองค์สมาธิขึ้นมาที่ใจของเรา สมาธิกลายเป็นสมบัติของเราขึ้นที่ใจของเรา ปัญญาปรากฏเป็นสมบัติขึ้นที่ใจของเรา จนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้นปรากฏขึ้นที่ใจของเรา นี่ชื่อว่าเป็นผู้ทรงมรรคทรงผลทรงความจริงไว้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ใช่ทรงแต่เพียงความจำ

ความจำคือการศึกษาล่าเรียน เราจำได้ อันนั้นเป็นความจำ ใครเรียนก็ได้ เรียนวิชาไหนก็จำได้ ไม่ว่าวิชาทางโลกทางธรรมเพราะเป็นความจำ มันเป็นธรรมดาเท่าๆ กันหมดถ้าเราไม่ได้นำมาปฏิบัติ เมื่อเรียนแล้วนำมาปฏิบัติระลึกรู้ตามเรียน พินิจพิจารณาตามเรียนนั้น ก็เป็นความปฏิบัติแทรกกันไป ถ้าสักแต่ว่าเรียนเฉยๆ จำได้จากการเรียนเฉยๆ มันก็ไม่ผิดอะไรกับวิชาแขนงต่างๆ ของโลกที่เขาเรียนกัน เพราะฉะนั้นความจำจึงยังไม่เกิดประโยชน์อะไรเท่าที่ควร จึงต้องอาศัยความจำนั้นแลมาเป็นแบบเป็นฉบับ เป็นเข็มทิศทางเดินแล้วก้าวเดินตามนั้น นั่นท่านเรียกว่าภาคปฏิบัติ

เมื่อภาคปฏิบัติได้ปรากฏหรือได้แสดงขึ้นกับตัวของเราแล้ว ผลคือปฏิเวธความรู้สมาธิทำไมจะไม่รู้ นี่ก็เริ่มเป็นปฏิเวธในสมาธิในความสงบขึ้นไปโดยลำดับจนกระทั่งปัญญาแล้วสุดท้ายก็วิมุตติหลุดพ้น เป็นปฏิเวธธรรมเต็มเม็ดเต็มหน่วยขึ้นไปตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกนี้แล นั่นท่านเรียกว่าความจริง คือมาเจอที่หัวใจของเราเอง ว่ากิเลสประเภทใดก็มาเจอกันในวงความเพียรของเราเองๆ จนกระทั่งกิเลสหมดไปสิ้นไปมากน้อยเพียงไร ก็ประจักษ์ในความเพียรของเรา ภายในใจของเราเอง จนกระทั่งกิเลสสิ้นซากไปหมดไม่มีอะไรเหลือ จิตได้ถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นก็เจอที่ใจของเราเอง ใจของเราเป็นเสียเองนี่ ท่านเรียกว่าปฏิเวธธรรม ผลปรากฏขึ้นจากการปฏิบัติการดำเนิน

นี่ละศาสนาที่ทรงมรรคทรงผล ต้องให้ปฏิบัติตัวของเราให้สมควรแก่การทรงมรรคทรงผล ตามหลักศาสนธรรม ถ้าเพียงแต่ว่าเรียนมาเฉยๆ ไม่สนใจประพฤติปฏิบัติก็ไม่มีมรรคมีผล ก็มีแต่ความจำเต็มพุง ถ้าว่าเราจะค้นหาว่ากิเลสประเภทต่างๆ ก็มีอยู่ เช่นเดียวกับคนที่เขาไม่ได้เรียนนอรรถเรียนธรรม ไม่ผิดแปลกกันอะไร ถ้าเป็นภาคปฏิบัติแล้วผิดและแปลก

ภาคปฏิบัติได้รู้ได้เห็นเป็นลำดับลำดับแล้วรู้ชัดเจน กิเลสเคยมีมากจะลดตัวลงไปมากน้อยให้เห็นชัดๆ ลงไป ไม่ว่ากิเลสประเภทใดจะลดลงภายในจิตใจ ให้รู้ประจักษ์กับใจของเรานั้นแลๆ จึงเรียกว่าภาคปฏิบัติ จนกระทั่งกิเลสได้สิ้นซากลงไปก็จากภาคปฏิบัติไม่เป็นอย่างอื่น แล้วก็กลายเป็นพระที่ทรงมรรคทรงผลขึ้นมา พระสาวกท่านทรงมรรคทรงผล

ด้วยการปฏิบัติฉันใด เราผู้ปฏิบัติตั้งท่านก็ย่อมเป็นผู้ทรงมรรคทรงผลได้เช่นเดียวกับท่าน ไม่เป็นที่น่าสงสัย เพราะธรรมะเป็น อกาลิก ไม่ว่าสมัยโน้นไม่ว่าสมัยนี้ ธรรมะนี้เป็นเครื่องปราบกิเลสได้ทุกกาลสถานที่ถ้านำมาปราบ นอกจากจะปล่อยให้กิเลสปราบเอาเสียราบคาบเท่านั้นก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ขอให้ทุกท่านได้นำไปประพฤติปฏิบัติ

วันเข้าพรรษาแล้วการรุดงค์วัตรก็ดังที่เคยปฏิบัติมา ผู้ที่ยังไม่เคยเพราะมาอยู่ใหม่ ก็มีให้ฟังทราบว่า ตั้งแต่เมื่อเช้านี้มาจนกระทั่งออกพรรษาโน้นเป็นอย่างน้อย การบิณฑบาตจะรับแต่ที่เขาถวายมานอกเขตวัดเท่านั้น เข้ามาในวัดแล้วก็ชดช้อนนี้ ช้ออาหารตามส่งนี้ก็ไม่รับ และการรับแล้วการช้อนอะไรออกจากบาตร อย่าไปกังวลอย่าไปสนใจ ให้สมกับชื่อว่าผู้มกน้อย ต้องการแต่เพียงน้อยๆ บิณฑบาตได้มาโดยลำพังที่เจ้าของบิณฑบาตด้วยกำลังปลื้มแข่งของตนนี้เท่านั้น ไม่หวังอะไรมากมายยิ่งกว่านี้

เมื่อเป็นเช่นนั้นการบิณฑบาตด้วยวิธีการ หรือด้วยความรู้ความมุ่งหมายตามรุดงค์อย่างนี้แล้ว จึงไม่ควรกังวลกับสิ่งใด เอ้า สิ่งของนำออกจากบาตร ใครจะขนไปไหนขนไปเราไม่ต้องยุ่งว่านั่นเป็นจานนั่นนี้เป็นชามนี้ นี่เป็นของท่านนี่เป็นของเรา จะทำให้ยุ่ง อันนี้มันขัดแย้งกับกับรุดงค์ช้อนนี้ ยังเป็นความห่วงความหวงความเสียดายอยู่ ไม่ใช่ผู้มกน้อย ผู้มกน้อย เอ้า มีเท่าไรอยู่ในบาตรเท่านั้นพอ นี่จะเป็นความเหมาะสมกับผู้ต้องการความมกน้อย รับแต่ของที่เขากวายเป็นบาตรนี้เท่านั้น ออกจากนั้นไปแล้วไม่ยุ่ง มันจะมาขัดกันกับความมกน้อย จะเป็นความมกมากไป และแทรกกับความมกน้อยของรุดงค์ช้อนนี้โดยที่เราไม่รู้สึกรู้สีก ให้พากันเข้าใจเอาไว้

อย่าไปยุ่งเหยิงวุ่นวาย ว่านั่นเป็นของใคร นี่เป็นของใคร ยุ่งไปหมด อันนี้เลยยุ่งยิ่งกว่าผู้ที่ไม่ได้สมาทานรุดงค์เสียอีก ให้เราคิดเรื่องเหล่านี้ จึงสมชื่อสมนามว่าเราเป็นผู้มกน้อย มีอะไรเท่านั้นพอในบาตรนี้ อะไรใครจะเอาไปไหนไปเถอะ ไม่ยุ่ง ให้จำให้ดี นี่เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ทั้งต้นทั้งปลายเข้ากันได้สนิท ถ้าลงยุ่งเหยิงวุ่นวายกับนั่นเป็นของใครนี่เป็นของใคร ยุ่ง นี่เข้ากันไม่ได้นะ และชายกิเลสความหวงความห่วงใย เลยกลายเป็นความโลภมากจากผู้มกน้อยไปเสียอีก นี่ยิ่งไม่น่าดูเลย ให้พากันจำเอาไว้ อย่าไปยุ่งกับสิ่งเหล่านั้น

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร เอาละพอ